

OĞUZ ATAY • Eylembilim

İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1998-2023, İstanbul (26 baskı)

İletişim Yayınları 3621 • Oğuz Atay Bütün Eserleri Dizisi 7
ISBN-13: 978-975-05-3907-7

© 1998 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM (CİLTİ ÖZEL BASIM)
1. Baskı 2025, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Fatih M. Öztan, Nihat Tuna

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OĞUZ ATAY

Eylembilim

OGUZ ATAY 1934'te Inebolu'da doğdu. Ankara Maarif Koleji'ni, İTÜ İnşaat Fakültesi'ni bitirdi. 1960'ta İDMMA İnşaat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. *Tutunamayanlar*'ı yayımlamasının (1971-1972) ardından, önemli bir tartışmanın odağına yer aldı. TRT 1970 Roman Ödülü'nü kazanan *Tutunamayanlar*'ı kısa bir süre sonra, 1973 yılında *Tehlikeli Oyunlar* adlı ikinci romanı izledi. Hikâyelerini *Korkuyu Beklerken* başlığı altında topladı. 1911-1967 arasında yaşamış hocası Prof. Mustafa İnan'ın hayatını romanlaştırarak *Bir Bilim Adamının Romanı*'nı yazdı. *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı tiyatro eseri Devlet Tiyatroları'nda sahnelendi. Atay 13 Aralık 1977'de, büyük projesi "Türkiye'nin Ruhu"nu yazamadan hayata gözlerini yumdu.

OĞUZ ATAY'A EYLEMBİLİM'LE İLGİLİ MEKTUP

Sevgili Oğuz.

Tamamlayamadan bıraktığın *Eylembilim*'in kayıp bölümü de sonunda bulundu. Yayınevi de, sevgili kızın Özge de benden bir sunuş yazısı, daha doğrusu senin her zaman acımasızca dalga geçtiğin bir "önsöz" yazmamı istediler. Bu günahı daha önce *Tehlikeli Oyunlar*'ın ikinci basımı için de işlemiştim. Bir kere olan olmuştur. Şimdi bu sunuş yazısını sana bir mektup biçiminde yazarak bir çeşit günah çıkarmak, suçumu az da olsa hafifletmek istiyorum.

Bu işi yaparken kendimi biraz *Eylembilim*'in kahramanı Profesör Server Gözbudak'ın notlarını "takdim eden" Avukat Dilâver Kalas gibi hissetmiyorum da değilim. Çünkü senin hemen hemen bütün yazdıklarında okurunu hem kendinle, hem de yarattığın kişilerle bir çeşit özdeşlik kurma eğilimine yönelten bir özellik bulmuştumdur. Biz okurların senin romanlarını, öykülerini okurken ya da oyununu seyrederken, Tehlikeli Oyunlarla Yaşayanlar'a dönüşürüz elimizde olmadan. Birden Shakespeare'in, "Bir sahnedir bütün

dünya; bütün erkekler ve kadınlar da birer oyuncu,” sözleri gelir aklımıza. *Eylembilim*’i öykünün kahramanı Server Gözbudak’ın bir çeşit “Hatırat”ı olarak tanımlayan Dilâver Kavas’ın da belirttiği gibi, Server’in kendisinden bazen birinci tekil şahıs, bazen üçüncü tekil şahıs gibi söz etmesi, kendisini değişik kişilerin ağzından konuşturması anlatıma dramatik bir nitelik de kazandırıyor. Böylece matematiği ve bu alandaki profesörlüğünü son derece ciddiye alan bu bilim adamı, dolaylı bir biçimde küçük burjuva aydın kimliğiyle de alay etmiş oluyor. Bu da senin ironiye ağırlık veren genel tutumunun ve anlatımının doğal bir sonucu kuşkusuz.

Eylembilim’de ironi öykünün başlığından başlıyor. Anlattığın olaylar 12 Mart öncesi, ülkede yaşanan öğrenci çatışmaları, üniversitedeki işgaller ve forumlar, özellikle de bu olaylar karşısında birtakım öğretim üyelerinin, yani bilim adamlarının tutum ve davranışları. Eyleme girişmeye kararlı öğrenciler ve eyleme girişip girişmeme konusunda ikircikli öğretim üyeleri. “Ne Yapmalı?” ve “Nasıl Yapmalı?” gibi can alıcı soruların gündeme geldiği, fakat eylemciler tarafından bile yeterince derinlemesine irdelenmediği bir dönem.

İşte böyle bir ortamda karşımıza çıkıyor Profesör Server Gözbudak. Önce kendini tanıtıyor ürkek bir içtenlikle, sonra daha eleştirel bir gözle meslektaşlarını anlatmaya başlıyor. Bunlardan özellikle Reşit Bey ve Refik Bey daha eski kuşaktan, “Tanzimattan beri ülkemizin mutlu azınlığının tanıdığı bir aydın türünün temsilci”leri. Bunların “Ben, Paris’te...” diye konuşmaya başladıkları zaman nasıl bir Paris’i anlattıkları, orada her şeyin, metrodaki işçinin elindeki biletin bile temiz oluşu, ama bu insanların aynı Paris’teki temiz müzelerden habersiz oluşları Server Gözbudak’ı böyle meclislerde korkunç bir yalnızlığa ve yabancılaşmaya itiyor.

Bu yüzden onların yanında resim konusunu, Van Gogh'un kaldığı odaların sefaletini, onun bir fahişeyle olan ilişkisini bu "temizlikçi aydın" dediği meslektaşlarına açmıyor. Bunların karşısına, üniversitede aynı yıllarda birlikte okurken tutuklanıp öğrenimine ara veren ve şimdi, yıllar sonra, öğrenci olarak ders verdiği sınıfta gördüğü devrimci arkadaşı Murat İkinci'yi çıkarıyor. Bir zamanlar kendisinin de devrimci eylemlere katılmaya hazırlanan bir gençken küçük burjuva bir profesör olduğunu, büsbütün unutamadığı devrimci çözümler bekleyen sorunları tahtaya yazdığı tutucu matematik formülleriyle çözemeyeceğini acı acı düşünüyor.

Ama senin çok daha başarılı bir dille sıraladığın bu ayrıntıları ben neden böyle dağınık bir biçimde sana yeniden anlatmaya çalışıyorum, sevgili Oğuz? Belki de senin anlatımındaki çağırışım yöntemiyle daldan dala atlayarak, bir yandan olayların akışıyla, bir yandan da bu olayları yaşayanların, özellikle de kahramanın Server Gözbudak'ın iç dünyasını yansıtan açıklamalarla ele aldığı insanların ve sorunların gerçekliğini çizişindeki ustalığına duyduğum hayranlığı hemen dile getirmek istiyorum da ondan.

Evet, konumuza dönecek olursak, *Eylembilim*'de, olay dizisi işlevsel geriye dönüşlerle ustaca kurgulanmış. Bir yanda Reşit Bey, Refik Bey ve Dekan Adnan Targa gibi kurulu düzenden yana ve "mevzuat" sınırlarını aşamayan tutucular, öbür yanda da Server Gözbudak'ın saflarına katılacağı Ayhan Balba, Turgut Kider ve Salim Üstün gibi akademiker Yönetim Kurulu ile Profesörler Kurulu'nun ortak toplantısında gürültülü bir tartışmanın kahramanları olurlar. (Akademik, dedim de Sevgili Oğuz, bir süredir Türkiye'de hem akademikerlerin birçoğu, hem de hemen hemen bütün gazete yazarları üniversite öğretim üyelerine "akademisyen" diyorlar. Oysa benim bildiğim bu unvan ancak

Academie Française, Academie Goncourt, Royal Academy gibi kurumların üyeleri için kullanılır. Bu durumu görseydin, eminim *Eylembilim*'de bununla da dalganı geçerdin. Her neyse...) Sözünü ettiğim toplantıda Toplumcu Profesör Ayhan Balba, Turgut Kider ve Salim Üstün'ün de desteğiyle duruma el koyar ve yönetimi ele geçirir. Koridordan gelen gürültüleri bastırmak için cebinden çıkardığı tabancasıyla havaya birkaç el ateş eder. Server Gözbudak'ın gözünde artık o Ayhan Hoca filân değil, Vahşi Batı'nın En Hızlı Silâh Çeken Hafiyesi'dir, Turgut yardımcısı, Salim de hafiyenin delisi. İşte senin tadına doyumaz "kara mizah" gösterilerinden birinin daha doruklarındayız. Belki de *Eylembilim*'in kara mizah türünün başarılı örneklerinden biri olduğunu anlamamız için öykünün bu bölümüne kadar beklememiz gerekmiyor. Çünkü daha başlarda Server Gözbudak'ın düşünle gerçek arasında gidip gelen kişiliği bana hem çığrından çıkmış bir dünyayı yeniden düzene sokmak için doğmuş bir Hamlet'i, hem de kendi kimliklerini bir türlü bulamamış, yalnızca başkalarının basmakalıp değerlerine göre yaşayan gafiller arasında onlara doğru yolu göstermeye çalışan bir Don Kişot'u hatırlatıyor. Server Gözbudak dış görünüşüyle işini aksatmayan bir matematik profesörü, karısına ve çocuklarına bağlı küçük burjuva bir aile reisi olabilir. Ama kolay kolay dışavurmadığı iç dünyasında her türlü klişeye, basmakalıp değer ve davranışlara karşı savaş açmış bir kişiliği var. "Tek yol devrim!", "Tek yol İslâm!", ya da "Tek yol milliyetçilik!" gibi sloganlara bel bağlayanlar, Server'in "insancı" dediği hümanist aydınların bulunduğu bir yemekte oradaki birtakım aydınların Türkiye'de roman sorununu ele alışlarındaki yüzeysellik, bu toplumda gerçek anlamda roman yazılabilmesi için intihar edenlerin sayısının artması gereğinden söz edilmesi; bu arada, Server'in kendisinin de devrimci olduğu

için Beethoven'ın "Dokuzuncu Senfonisi"ni dinlemesi, Batı kültürüne duyduğu klişe hayranlık yüzünden hemen Beethoven'ın arkasından Bach'ın bir sonatını dinlemesi, ulusal kimlik kaygısıyla İtaliye ile Dede Efendi'yi düşünmesi, bunları henüz evine girmemiş gerici güçler olarak tanımlaması, gene hem öz kaynaklara dönüş, hem folklorik devrimcilik modasıyla halk müziğine önem verilmesi, geleneksel değerlere yer vermek için de Mehter Marşı'nın gündeme gelmesi... Evet, Sevgili Oğuz, daha önce *Oyunlarla Yaşayanlar*'da sözünü ettiğin "kültür çorbası" Server Gözbudak'ın yargılarında belirleyici oluyor; Server'le burada da Coşkun Ermiş gibi başarılı bir acıklı güldürü kahramanı çıkarıyorsun karşımıza. Bu arada yeri gelmişken söyleyeyim, şu senin yazıp bitirdiğinde tiyatro tiyatro dolaştırıp bir türlü kimselere beğendiremediğin talihsiz oyun birkaç kere Devlet Tiyatroları'nda, daha çok da amatör toplulukların sahnelerinde oynandı. Bu arada Ömer Madra da "Koyunlarla Yaşayanlar" diye çok eğlenceli bir eleştiri yazısı yazdı bu temsillerden biriyle ilgili.

Sözünü ne kadar uzattım, değil mi? Oysa sana kısaca şunu söylemek istiyordum: *Eylembilim*'le bize, tamamlamamış da olsan, anlattığın olaylar ve çizdiğin kişilerle, gene de kendi içinde belli bir bütünlüğü olan unutulmaz bir başyapıt bıraktın. Sahte sağduyuya, yapay aydınlara, basmakalıp kavramlara, kof duygululuklara 'Eylembilim'in intikam kılıcını korkusuzca çeken Server Gözbudak aracılığıyla, çok dolaylı bir biçimde ve kendine özgü inceliğiyle çeki-len acıları da eski ustalar gibi yerli yerine yerleştirmeyi başardın. Binlerce teşekkür. Gözlerinden öperim.

CEVAT ÇAPAN